

Innspill fra Sunne kommuner til ny folkehelsemelding

Sunne kommuner er et nettverk for kommuner og fylkeskommuner som jobber for å utvikle helsefremmende og sosialt bærekraftige lokalsamfunn. Gjennom vårt kunnskapslaboratorium får medlemmene utvekslet idéer, påfyll av ny læring og bidratt til ny kunnskapsutvikling. Medlemmene våre kobles med ledende aktører fra en rekke ulike felt, slik at vi sammen kan utvikle og skape innovasjon på folkehelsefeltet.

Som en del av WHO's Healthy city-nettverk har vi i tre tiår jobbet med en helhetlig og bærekraftig tilnærming til et helsefremmende samfunn, og vi er glade for å se at regjeringen løfter dette i Hurdalsplattformen: «Å utjevne økonomiske og sosiale forskjeller er viktig for å fremme den norske folkehelsen». Videre ser vi frem til at regjeringen skal lage en ny strategi for utjevning av sosiale helseforskjeller. Skal vi få til dette trengs det en tydelig prioritering av innsatser og en radikal innovasjon av hvordan vi utformer steder, tjenester og tiltak.

Sunne kommuner vil særlig svare ut disse spørsmålene i sitt innspill:

1. Bør regelverket innen folkehelseområdet styrkes og i så fall innen hvilke områder og hvordan?
2. Hvilke tiltak kan bidra til implementering og spredning av ny kunnskap?
3. Hvordan kan ulike aktører bidra til å forsterke folkehelsearbeidet i kommuner og fylkeskommuner?
4. Hvordan kan internasjonalt samarbeid styrkes for å bedre folkehelsen i Norge?

Den overgrepene folkehelsepolitikken og folkehelseloven

Folkehelsearbeidet er fortsatt i for stor grad drevet frem av helsesektoren, og folkehelsepolitikken i de andre sektorene kommer ikke tydelig fram. Dette får følger også for den lokale politikken. Derfor anbefaler vi, på samme linje som vårt medlem Fredrikstad, en tydeliggjøring av hva som er virkemiddelapparatet til de andre departementene, med beskrivelse av hva som gjøres i alle sektorer for å nå nasjonale mål på folkehelseområdet, samt hvordan departementene og direktoratene samarbeider for å nå målene.

Vi opplever at mange bruker mye tid på å utarbeide helseoversiktene og mener at forskriften bør revideres. Den er for detaljert, og kommunene bruker i dag mye tid på produksjon av oversikter som i for liten grad brukes slik de var tenkt. Det bør utredes hvordan kommunene bruker helseoversikten i planstrategiarbeidet, og det bør tilbys verktøy til kommunene som gjør at de kan lage disse oversiktene på en enkel og tilgjengelig måte. Begrepet løpende helseoversikt er utydelig og bør defineres bedre, og oversikten bør gis nytt navn som ikke assosieres med én sektor.

Vi mener at man ikke skal innføre ytterligere lovpålagte krav til kommunenes folkehelsearbeid. Hvilke tema kommunene skal vektlegge bør komme som et resultat av blant annet oversiktsarbeidet og ikke lovtekst. Videre mener vi at kommunene ikke trenger samfunnsmedisinsk kompetanse for å utforme helseoversikt. Dette kan gjøres av andre yrkesgrupper med nødvendig statistikk- og fagkunnskap.

Det lokale folkehelsearbeidet

Det er i kommunene det konkrete folkehelsearbeidet skal gjøres, med støtte fra fylkesleddet. Samtidig er folkehelse et komplekst område og det kan være vanskelig å navigere i dette landskapet. Hvordan omsette forskning og kunnskap til lokal kompetanse, tiltak og strategier og hvordan sørge for en god, lokal forankring?

Mange kommuner står alene med sine respektive utfordringer, og derfor er arenaer for samarbeid viktig. Sunne kommuner er én slik arena, hvor man kan lære av andre, hente inspirasjon, knytte faglige bånd og utvikle ny kunnskap. Vi har etter 30 år fått ekspertise i å omsette kunnskapsgrunnlaget til konkret folkehelsearbeid og vi ser at det er et stort behov for metoder og verktøy til bruk i folkehelsearbeidet, slik som faglig støtte til kommunene og bedre koordinering av statlige føringer. I tillegg må innbyggerne involveres mer i lokalsamfunnsutviklingen. Det skaper eierskap, øker kunnskap og bidrar ikke minst til å få innsikt i *hva* det er reelt behov for av tiltak på ulike områder.

Det kommunale folkehelsearbeidet er knyttet opp til kommunens overordnede planarbeid og alle kommunens sektorer er nå ansvarlige for å sikre en god folkehelse. Sektorer som planlegging, skole og oppvekst, teknisk etat, kultur og inkludering, er vel så viktig for folkehelsen som helsetjenestene og derfor må man skape arenaer og kompetanse for å jobbe på tvers og tenke helhetlig.

Nøkkelen for å lykkes med dette i kommunene ligger i den overordnede samfunnsplanleggingen og tydelig politisk og administrativ ledelse. Videre er det essensielt med økt samarbeid, enten det er saksbasert eller mer formalisert, samt muligheter for sparring og erfaringsutveksling mellom kommuner som deler de samme utfordringene.

Det er viktig at gode metoder og verktøy tas i bruk i folkehelsearbeidet, og at man har tilgang til faglig støtte i arbeidet sitt. Sunne kommuner utvikler kurs, verktøy og plattformer for å imøtekomme dette. Dette er eksempel på kurs og verktøy med stor etterspørsel, men implementering og spredning av disse krever bedre rammer for å nå ut til flere:

Brobyggerkurset:

For å fremme helse og livskvalitet i lokalsamfunnsutviklingen, må kommuneansatte bli gode agendasettere og bygge bro mellom ulike fagmiljø og aktører.

'Bli en bedre brobygger' er et todagerskurs utviklet av Sunne kommuner, Helsedirektoratet og KS med inspirasjon fra et liknende kurs i Verdens Helseorganisasjon (WHO). Formålet med kurset er at deltakerne skal bli bedre til å sette livskvalitet og helse på den politiske og administrative agendaen, samt utvikle og styrke ulike kompetanser for å lykkes med samarbeid både innad i kommunen og i lokalsamfunnet ellers.

Kurset er målrettet kommuner, og tilpasset de utfordringene som kommunene står overfor i arbeidet med å redusere sosiale helseforskjeller. Det handler først og fremst om å lykkes med tverrfaglig og tverrsektorielt samarbeid. Formålet med kurset er å øke deltakernes forståelse av årsakene til sosiale helseforskjeller, og styrke deres evne til å mobilisere til nødvendig tverrsektoriell handling som denne utfordringen krever. Kurset er delt inn i fem moduler.

Første modul er en introduksjon til sosiale helseforskjeller, mens andre modul fokuserer på det å sette sosial ulikhet i helse høyt på den kommunale dagsordenen. Tredje modul handler om hvordan man som fagperson selv kan fungere som “brobygger” og “endringsagent”, og fjerde modul om viktigheten av å være bevisst på kontekst og interesser. I femte modul adresserer vi partnerskap og samskaping, og hvorfor dette er viktige metoder i arbeidet med å redusere sosiale helseforskjeller

Stedskompasset:

Stedene vi bor, jobber og oppholder oss har stor betydning for vår helse og livskvalitet. By- og stedsutvikling bør derfor spille en viktig rolle i folkehelsearbeidet, og ikke minst involvere innbyggerne – ekspertene på lokalsamfunnets ressurser og utfordringer.

Involverende stedsutvikling er derfor et av seks sentrale satsingsområder for WHO Healthy Cities-nettverket i den gjeldende strategiperioden. Sunne kommuner deltar i WHO's europeiske task force som skal kartlegge og formidle kunnskap og erfaringer fra arbeid med helsevennlig stedsutvikling i europeiske byer og kommuner.

Derfor har Sunne kommuner oversatt og videreutviklet det prisvinnende verktøyet Stedskompasset (på engelsk [The Place Standard Tool](#)). Verktøyet er utviklet i 2016 av skotske helsemyndigheter, Glasgow kommune og Architecture & Design Scotland.

Stedskompasset er et dialogverktøy som forenkler mobilisering og inkludering i stedsutviklingsprosesser, og skal sikre at nærområder og lokalsamfunn blir gode å leve i – for alle. Verktøyet skal også testes og videreutvikles i forbindelse med [samarbeidsprosjektet om sosial bærekraft i lokal samfunnsutvikling med Kristiansand, Fredrikstad og Stavanger kommune](#).

Politisk forankring av arbeidet med folkehelse er en kontinuerlig prosess

Kommunene må tenke *folkehelse på tvers*. Dette krever et politisk valg om at folkehelse skal være et gjennomgripende fokus i en kommunes arbeid. Når man bygger en vei eller vurderer å legge ned et fritidstilbud må man ikke bare legge økonomiske beregninger til grunn. Like mye må man vurdere konsekvensene dette har for folks helse og trivsel, både på kort og lang sikt. Hvordan man bor, lever, jobber eller ikke jobber, kommer seg fra A til B, rekreasjon, spiser, er aktive; alt har innvirkning på folks helse og trivsel.

For å oppnå politisk prioritering er det viktig at politikere i kommuner og fylkeskommuner kjenner til sentral kunnskap om effektive strategier og tilnærminger i folkehelsearbeidet, hvordan folkehelsearbeidet er organisert i Norge, hvilket ansvar kommuner/fylkeskommuner har, hvilket ansvar de som politikere har.

Sunne kommuner har derfor jobbet målrettet med å øke kunnskapsnivå og oppmerksomhet rundt folkehelsearbeidet – overfor politikere på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. Som ledd i dette arbeidet har vi tilbudt ulike former for politikeropplæring i folkehelse siden 2010, og var først ute i Norge og i WHO med et kursopplegg om folkehelse spesifikt mot politikere

Opplæringen kom med ny folkehelselov og samhandlingsreformen: når politikerne måtte forholde seg til folkehelseloven og vedta en egen folkehelsepolitikk. Vårt kursopplegg har vært viktig drahjelp i videre framdrift og strategi for kommunene.

Politikeropplæringen «Ta vare på velgerne dine»:

Politikeropplæringen «Ta vare på velgerne dine» har som mål å heve kunnskap og kompetanse blant politikere i norske kommuner og fylkeskommuner om hva som er godt og effektivt folkehelsearbeid. Visjonen er å oppnå økt politisk prioritering av kunnskapsbaserte, effektive tiltak med utgangspunkt i lokale behov som vil bidra til bedre helse og livskvalitet i lokalbefolkningen og utjevne sosiale helseforskjeller.

Kortsiktige mål:

- norske lokalpolitikere får økt kunnskap om hva som er godt folkehelsearbeid
- flere politikere tar hensyn til velgernes helse og trivsel når de fatter beslutninger
- politikerne samarbeider på tvers av sektorer og politiske skillelinjer
- øke forståelsen av påvirkningsfaktorer og helsefremmende innsatser

Langsiktige mål:

- hensyn til helse og utjevning av sosiale helseforskjeller er en viktig del av all samfunnsutvikling
- tiltak rettet mot befolkningens levekår prioriteres

Forskningsbasert folkehelsearbeid og utvikling av beste praksis

Som et nasjonalt nettverk for kommuner og fylkeskommuner med høye ambisjoner for sitt folkehelsearbeid, ser vi at det er behov for at forskningsbasert kunnskap også utvikles av kommunene selv. Partnerskap er en anbefalt arbeidsform i folkehelseoven, og det bør derfor legges vekt på viktigheten av at praksisfeltet bygger sterke allianser med forskningsinstitusjoner for å sikre kunnskapsutvikling og utvikling av beste praksis i lokalt folkehelsearbeid. Tidlig samarbeid vil kunne øke relevansen av forskningen og relevansen for kommunene som er med.

Den forskningsbaserte og erfaringsbaserte kunnskapen om folkehelse og sosial bærekraft vokser, men kommuner som skal omsette denne kunnskapen til praksis har ofte ikke kapasitet til å søke etter og oppsummere kunnskap. Forskning på folkehelse får ikke nødvendigvis konsekvenser for folkehelsepraksis. Kunnskapen må overføres og tilgjengeliggjøres til de som skal bruke den.

Forskere og kommuner har ulike tidslinjer og dette må adresseres. Skal forskningen baseres på kommunes behov og forankres i kommunes arbeid, må man starte tidlig og finne mekanismer for reell samskaping, Man må også styrke kompetansen og rutine for god evaluering, slik at læringen utnyttes. Videre må det settes av ressurser til å evaluere, dette er ikke midler kommune nødvendigvis har selv.

Kommunene og forskermiljøet må sammen se på hvilke tiltak skal velges. Hva som anses av behov for kompetanse og tiltak i en kommune er ikke nødvendigvis i samsvar med hva det forskes på. Måten man iverksetter tiltak er forskjellig fra kommune til kommune og forskningen må også av den grunn i enda større grad sette seg inn i lokal kontekst.

Internasjonalt samarbeid

I over tre tiår har Healthy Cities-bevegelsen vært en pioner innen helsefremmende samfunnsutvikling og besitter et utall av gode eksempler på verktøy og strategier for å jobbe med helsefremmende lokalsamfunn. Dette er land i Europa som representerer et høyt nivå av kompetanse, innsikt, og gode eksempler innen folkehelsefeltet. Sunne kommuner ønsker at det skapes rammer slik at norske kommuner i mye større grad kan utveksle erfaringer og kompetanse i en internasjonal kontekst. Å dele kunnskap og erfaringer på tvers av landegrenser skaper innovasjon og vil bidra til utvikling av hele feltet.

Oppsummering

Sosial ulikhet i helse er den største utfordringen på folkehelsefeltet i dag, og man må skape rammer som gjør det mulig å gjennomføre tiltak som reduserer sosiale helseforskjeller på kommunenivå.

Kommunal – og regional kunnskapsutvikling, lokale allianser med forskningsinstitusjoner, samt styrking av allerede eksisterende arenaer for implementering, nyskaping og samarbeid, slik som Sunne kommuner, må få en tydelig plass i folkehelsemeldingen.

Med vennlig hilsen

Vigdis Holm

Daglig leder i Sunne kommuner